

Драган Јовашевић*
Вељко Икановић*

ЗЛОЧИН ПРОТИВ ЧОВЕЧНОСТИ У МЕЂУНАРОДНОМ И КРИВИЧНОМ ПРАВУ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

doi: 10.7251/GPF1404123I

Прегледни чланак

Апстракт: Међународно кривично право као систем правних прописа садржаних у актима међународне заједнице, али и у националном (интерном) кривичном законодавству појединих држава предвиђа кривичну одговорност и кажњивост за већи број међународних кривичних дела међу којима се издваја злочин против човечности. То су дела којима се крше ратни закони и обичаји рата (међународно хуманитарно право) и којима се повређује мир међу народима и безбедност човечанства. За учиниоце ових кривичних дела у одређеним случајевима је примарна надлежност међународних судских (наднационалних) органа. Управо о појму и карактеристикама кривичног дела злочин против човечности са теоријског и практичног аспекта у међународном и националном кривичном праву Србије, Хрватске и Босне и Херцеговине говори аутор у свом раду.

Кључне речи: међународно кривично право, злочин, човечност.

* Проф. др Драган Јовашевић, редовни професор Правног факултета Универзитета у Нишу.

** Др Вељко Икановић, судија Врхоног суда Републике Српске у Бањој Луци.

1. МЕЂУНАРОДНО КРИВИЧНО ДЕЛО

Међународна кривична дела¹ представљају делатности којим се крше међународни уговори, споразуми и конвенције и нарушава или угрожава мир међу народима, безбедност човечанства, односно друге међународним правом заштићене вредности, или којим се крше ратна правила о понашању зараћених страна према ратним заробљеницима, рањеницима, болесницима и цивилном становништву. Настанак ових кривичних дела везан је за постојање међународних правила којима се регулишу односи између држава у доба рата, тј. односи између зараћених страна у погледу започињања и вођења рата.² Међународно ратно право настало је као последица суровог и нечовечног поступања у току дуге историје ратова и оружаних сукоба између народа и држава са циљем да хуманизује ово најнехуманије средство за решавање међудржавних и међународних спорова.

Са појавом међународног ратног права отпочео је процес постепеног ограничавања права зараћених страна и контролисања њихових поступака, не само према неборачком становништву, већ и у погледу започињања и вођења ратова. Право државе на апсолутну слободу у погледу започињања и вођења рата биће постепено ограничено тако што ће поједини поступци који представљају непотребна разарања, убијања и мучења бити забрањени. Кршењем ратних правила и обичаја настају ратна кривична дела. Прихватајући међународне обавезе на основу потписивања и ратификовања бројних међународних конвенција, у кривичном законодавству појединих држава је предвиђено више кривичних дела против човечности и других добара заштићених међународним правом. Ова кривична дела настају кршењем правила садржаних у међународним конвенцијама. Њихов је извор у постојању забрана

¹ Ђурђић, Војислав и Јовашевић, Драган. *Међународно кривично право*. Београд 2003, 45-47.

² Јовашевић, Драган. *Лексикон кривичног права*. Београд 2011, 345.

у актима међународног права.³

Објект заштите ових кривичних дела јесу човечност и друге универзалне, опште цивилизацијске вредности заштићене међународним правом. Заштита човечности значи заштиту основних људских добара као што су: живот, телесни интегритет, част, углед и достојанство човека, основна људска права и слободе. Друге вредности физичких лица, појединих држава и целе међународне заједнице имају такође општи, универзални значај, па су заштићене и зајамчене међународним правом. Највећи број међународних кривичних дела може се учинити у законом одређено време: за време рата, оружаног сукоба или окупације. По правилу, ова кривична дела се чине организовано и с циљем спровођења одређене политике владајуће групе или партије. Будући да спадају у организовани, плански криминалитет, ова се дела најчешће чине по наређењу претпостављених војних или политичких руководиоца. Та чињеница захтева посебно утврђивање одговорности организатора, наредбодавца и непосредног учиниоца. Ова кривична дела могу бити учињена само с умишљајем. Поједина кривична дела из ове групе не застаревају у погледу кривичног гоњења или извршења изречених казни: геноцид, злочин против човечности, ратни злочини и друга кривична дела за која по ратификованим међународним уговорима застарелост не може да наступи.

У теорији међународног кривичног права⁴ се разликује више врста међународних кривичних дела. Уобичајена је подела на: а) међународна кривична дела у ужем смислу (права или чиста међународна кривична дела) и б) међународна кривична дела у ширем смислу (неправа или мешовита међународна кривична дела).⁵

Иначе, ова је подела први пут усвојена на 14. Конгресу Међународног удружења за кривично право који је одржан 1989. године

³ Јовашевић, Драган. *Међународна кривична дела – одговорност и кажњивост*. Ниш 2010, 17-28.

⁴ Петровић, Борислав и Јовашевић, Драган. *Међународно кривично право*. Сарајево 2011, 118-123.

⁵ Петровић, Борислав и Јовашевић, Драган. *Кривично (казнено) право, Посебни дио*. Сарајево 2006, 39-40.

у Бечу.⁶ Критеријум за ово разликовање јесте надлежност међународних кривичних судова (судова који поступају само у случају извршених међународних кривичних дела у ужем смислу), односно историја кривичног правосуђа. Међународна кривична дела у ужем смислу чине прву врсту ових кривичних дела. Ту се ради о међународним кривичним делима којима се крше ратни закони и обичаји рата (дакле, норме међународног ратног и хуманитарног права). То су дела садржана у нирнбершкој и токијској пресуди. Она се још називају међународна кривична дела према општем међународном праву (*crimina iuris gentium*). Ту спадају следећа међународна кривична дела: 1) злочин против мира, 2) ратни злочин, 3) геноцид и 4) злочин против човечности.

У правној теорији има схватања да се ова кривична дела називају међународним злочинима *stricto sensu* иза којих стоје когентне норме међународног права, нпр. хашке или женевске конвенције.⁷ Као основне карактеристике међународних кривичних дела у ужем смислу (*core crimes* - гнусни злочини)⁸ у правној теорији се наводе следеће⁹: 1) ови међународни злочини имају двоструку природу. Њихово извршење повлачи: а) кривичну одговорност појединаца као њихових извршилаца или саучесника, односно надређених лица (по основу командне одговорности), с једне стране и б) међународно-правну одговорност државе, с друге стране, 2) међународним злочинима се крше основна (темељна) људска права и они су стога забрањени као репресалије у случају вршења исто таквих злочина друге супротстављене стране, 3) међународни злочини у погледу кривичног гоњења и кажњавања не застаревају и 4) опште међународно право намеће обавезу државама да не крше основне норме које забрањују њихово вршење као обавезу *erga omnes*.

⁶ Поделу међународних кривичних дела ове врсте заступају бројни аутори: Ба-сиуни, Касезе, Тан, Шортс и др.

⁷ Радуловић, Драго. *Међународно кривично право*. Подгорица 1999, 118-121.

⁸ Јовашевић, Драган. *Међународна кривична дела – одговорност и кажњивост*. Ниш 2010, 167-169.

⁹ Деган, Владимир – Ђуро и Павишић, Берислав. *Међународно казнено право*. Загреб 2005, 186-187.

2. ЗЛОЧИН ПРОТИВ ЧОВЕЧНОСТИ У ПРАВУ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

Босна и Херцеговина у новом кривичном законодавству предвиђа кривично дело злочина против човечности. Злочин против човечности¹⁰ је прописан у члану 172. Кривичног закона Босне и Херцеговине¹¹ јединствено за целу државу. То је новоуведено кривично дело.

Дело чини лице, које као део широког или систематског напада усмјереног против било ког цивилног становништва предузме следеће радње: лиши живота друго лице или учини истребљење или одвођење у ропство, депортацију или присилно пресељење становништва, затварање или друго тешко одузимање физичке слободе супротно основним правилима међународног права или мучење или присиљавање другог лица употребом силе или претњом да ће се непосредно употријебити сила према том или њему блиском лицу на сексуални однос или са њим изједначену сексуалну радњу, сексуално ропство, присилну проституцију или трудноћу или стерилизацију или било који други облик тешког сексуалног насиља или прогон било које групе људи или колектива на политичкој, расној, националној, етничкој, културној, вјерској или полној или другој основи која је универзално прихваћена као недопустива у међународном праву или присилни нестанак лица или злочин апартхеида или друга нечовјечна дјела сличне природе учињена у намјери доношења велике патње или озбиљне физичке или психичке повреде или нарушавања здравља.

Радња учињења се састоји из низа различитих дјелатности као што су:¹²

¹⁰ Петровић, Борислав и Јовашевић, Драган. *Кривично (казнено) право, Посебни дио*. Сарајево 2006, 42-44

¹¹ Службени гласник Босне и Херцеговине број 2/2003, 32/2003, 37/2003, 54/2004, 61/2004, 30/2005, 53/2006, 55/2006, 32/2007 и 8/2010.

¹² Петровић, Борислав и Јовашевић, Драган. *Међународно кривично право*. Сарајево 2010, 238-241.

1. чињење убистава,
2. истребљење које укључује намјерно наметање таквих животних услова, а посебно ускраћивање приступа храни и лековима које може довести до уништења дела становништва,
3. одвођење у ропство, што значи чињење према неком лицу неког или свих овлашћења везаних за право својине, укључујући и такво поступање при трговини људима, посебно женама и децом,
4. депортација или присилно пресељење становништва у виду присилног исељења лица са територије на којој су законито присутне протеривањем или другим принудним мерама без основа допуштених у међународном праву,
5. затварање или друго тешко одузимање физичке слободе супротно основним правилима међународног права,
6. мучење у виду намерног наношења снажног физичког или душевног бола или патње према лицу које је задржано или под надзором учиниоца дела изузимајући бол и патњу који су последица извршења законито изречених санкција,
7. присиљавање другог лица употребом силе или претњом да ће се директно напасти на живот или тело тог или њему блиском лицу: а) на сексуални однос или с њим изједначену сексуалну радњу (силовање), б) сексуално ропство, в) присилну проституцију, г) присилну трудноћу (у виду незаконитог заточеништва жене којој је присилно проузрокована трудноћа с намером да се утиче на етнички састав било којег становништва или да се учине друге тешке повреде међународног права), д) присилну стерилизацију или е) било који други облик тешког сексуалног насиља,
8. прогон било које групе људи или колектива на политичкој, расној, националној, етничкој, културној, верској, полној или другој основи која је универзално прихваћена као недопустива у међународном праву у вези са било којим кривичним делом. Овде се ради о намерном и тешком ускраћивању, дакле ономогућавању кориштења основних људских права и слобода због разлике у припадности одређеној групи људи или заједници, а које је супротно међународном праву,

Драган Јовашевић и Вељко Икановић

ЗЛОЧИН ПРОТИВ ЧОВЕЧНОСТИ У МЕЂУНАРОДНОМ И КРИВИЧНОМ ...

9. присилни нестанак лица у виду њиховог хапшења, притварања или отимања од стране или са допуштењем, подршком или пристанком државе или политичке организације, уз истовремено одбијање да се призна такво лишење слободе или да се пружи информација о судбини или о месту гдје се налазе таква лица с намером да им се не пружи заштита закона на дуже време,

10. злочин апартхеида који укључује нечовечне радње учињене у контексту институционалног режима систематског потлачивања и доминације једне расне групе над било којом другом расном групом или скупинама људи учињене са намером одржавања таквог режима и

11. друга нечовечна дјела сличне природе учињена у намери наношења велике патње или озбиљне физичке или психичке повреде или нарушавања здравља.

Оно што је битно за радњу извршења јесте да се једна или више делатности предузимају вишекратно у оквиру широког или систематски организованог напада усмереног према било ком делу цивилног становништва. Последица дјела се јавља у виду повреде и ускраћивања коришћења основних људских права и слобода цивилном становништву. Она се остварује проузроковањем мањег или већег броја појединачних посљедица. Број проузроковања није одлучујући за постојање дјела, али је од значаја код одмеравања казне. За ово дело је прописана казна затвора најмање десет година или дуготрајни затвор. Законом је изричито предвиђено да за ово дело кривично гоњење и кажњавање не застарјевају.

3. ЗЛОЧИН ПРОТИВ ЧОВЕЧНОСТИ У НИРНБЕРШКОМ И ТОКИЈСКОМ ПРАВУ

Статут међународног војног суда усвојен на основу Лондонског споразума савезничких сила 8. августа 1945. године¹³ у члану 6. одређује међународна кривична дела чији ће учиниоци као појединци или као чланови организације бити суђени од стране овог суда. То су: 1) злочини против мира, 2) ратни злочини и 3) злочин

¹³ *Нирнбершка пресуда*, Београд 1948, 13-19.

против човечности.¹⁴

Поред непосредних извршилаца ових међународних кривичних дела, кривично су одговорна и лица која се јављају у својству вође, организатора, подстрекача или другог саучесника, а која су учествовала у састављању или извршењу неког заједничког плана или завере ради извршења неког од наведених злочина. Овде се, заправо, ради о одговорности и кажњавању саучесника за извршена дела по принципу субјективне кривичне одговорности. Учиниоцу ових кривичних дела у смислу одредбе члана 27. и 28. Статута, могу се изрећи следеће врсте казни: 1) смртна казна, 2) друга врста казне (затвора) коју суд нађе за праведну и 3) конфискација (одузимање сваке украдене) имовине.

Злочин против човечности (чл. 6, ст. 2, тач. ц) је по први пут дефинисан управо Статутом Међународног војног суда. Заправо почетак инкриминације злочина против човечности датира још из времена Првог светског рата као реакција савезничких сила на злочине које су извршиле турске власти у току 1915. године над Јерменима. Велика Британија и царска Русија су у заједничкој ноти оптужиле Порту за „злочине против човечности и цивилизације“. На Версајској мировној конференцији је 1919. године најављено установљење међународног кривичног суда који би, између осталог, био надлежан и за „кршење закона човечности“. Тај предлог је спречен од стране САД са образложењем да још увек нема утврђених и универзалних стандарда човечности.

Под овим се кривичним делом у смислу члана 6, ст. 2, тач. ц. Статута Међународног војног суда у Нирнбергу подразумевају следећи акти као што су: 1) убиства, 2) истребљење, 3) поробљавање, 4) депортација и 5) остала нечовечна дела. За постојање злочина против човечности битно је испуњење још два кумулативна елемента. То су: 1) да је радња извршена против било ког цивилног становништва (објекат напада) и 2) да се радња предузима у одређено време-пре или за време трајања рата (време извршења као обележје бића дела). При томе се као злочин против човечности

¹⁴ Прљета, Љубомир. *Злочин против човечности и међународног права*. Београд 1992, 35-46.

сматра и свако прогањање на политичкој, расној или верској основи у извршењу или у вези било којег злочина у надлежности овог суда без обзира да ли се тиме врше или не врше повреде закона оне земље у којој су злочини извршени. Овим се кривичним делом практично целим људским групама (припадницима политичке, расне или верске групе) онемогућава или отежава живљење, и то како за време рата, тако и пре рата. Ово је било једино међународно кривично дело из надлежности Међународног војног суда које се могло извршити независно од рата или оружаног сукоба.

Иста међународна кривична дела познаје и Закон број 10. Контролног савета за кажњавање лица одговорних за ратне злочине, злочине против мира и злочине против човечности у члану 2. с тим што поред наведене три врсте злочина познаје и посебно дело које се састоји у самом чланству у злочиначкој групи или организацији које су од стране Међународног војног суда проглашене злочиначким.

У ставу 2. овог члана Закон је изричито одредио да се за ове злочине могу казнити следећа лица: 1) свако лице без обзира на држављанство или својство у коме је делало ако је било главни учинилац или саучесник, 2) лице које је наредило или подстицало или се сагласило са извршењем неког од ових кривичних дела, 3) лице које је било повезано са плановима или радњама које су довеле до извршења неког дела, 4) лице које је било члан организације или групе за вршење ових кривичних дела, 5) лице које је имало високи политички, грађански или војни положај у Немачкој или у некој земљи која је била њен савезник или заједно са њом ратовала или је била њен сателит и 6) лице које је имало висок положај у финансијском, индустријском или привредном животу било које од тих земаља.

Учиниоцу неког од ових кривичних дела се према одредби става 3. овог члана могу изрећи следеће казне: 1) смртна казна, 2) доживотни затвор или затвор на одређени број година са принудним радом или без принудног рада, 3) новчана казна и затвор са или без принудног рада у случају неплаћања новчане казне, 4)

конфискација имовине, 5) повраћај неправилно стечене имовине и 6) одузимање појединих или свих грађанских права.

Статут Међународног војног суда за Далеки исток (познатији као Статут Токијског суда)¹⁵ у члану 5. предвиђа у оквиру међународних кривичних дела и злочин против човечности.

Ово међународно кривично дело чини лице које учини: 1) убиство, 2) истребљење, 3) поробљавање, 4) депортацију и друга нехумана дела извршена према цивилном становништву пре или за време рата или 5) кривична гоњења на политичкој или расној основи због извршења или у вези са било којим кривичним делом из надлежности суда било да то дело представља или не представља кршење домаћих закона земље у којој је оно извршено. За ово кривично дело на исти начин одговарају и лица у својству вође, организатора, подстрекача или саучесника који учествују у креирању или извршењу заједничког плана или завере у циљу извршења неке од наведених делатности.

4. ЗЛОЧИН ПРОТИВ ЧОВЕЧНОСТИ У СТАТУТУ ХАШКОГ ТРИБУНАЛА

Резолуцијом Савета безбедности ОУН број 827 од 25. маја 1993. године усвојен је Статут Међународног трибунала за гоњење лица одговорних за озбиљне повреде међународног хуманитарног права извршене на територији бивше СФР Југославије почев од 1991. године. Овај Статут (познат као Статут „Хашког трибунала“) познаје четири врсте међународних кривичних дела. То су: 1) тешке повреде женевских конвенција од 1949. године, 2) кршење закона и обичаја ратовања, 3) геноцид и 4) злочин против човечности.¹⁶

Учиниоцу ових кривичних дела од стране Трибунала се може према члану 24. изрећи само једна врста казне и то казна затвора у трајању према општој пракси судова у Југославији при чему је

¹⁵ Петровић, Борислав, Бисић, Мустафа и Перић, Велимир. *Међународно казнено судовање*. Сарајево 2011, 306-307.

¹⁶ Јовашевић, Драган. *Коментар Кривичног закона СР Југославије*. Београд 2002, 14.

судско веће обавезно да узме у обзир тежину извршеног кривичног дела (објективне околности) и лична својства оптуженог (субјективне околности). Уз казну се учиниоцу међународног кривичног дела могу изрећи и следеће санкције: 1) повраћај имовине њиховим правим власницима (реституција) и 2) одузимање добити која је прибављена криминалном делатношћу.

„Злочин против човечности“ представља кривично дело предвиђено у члану 5. Статута Хашког трибунала. Код описа бића овог међународног кривичног дела изричито је наведено да се његова радња може предузети само за време оружаног сукоба (међународног или унутрашњег карактера) према цивилном становништву ако се састоји у: 1) убиству, 2) истребљењу, 3) заробљавању, 4) депортацији, 5) затварању, 6) мучењу, 7) силовању, 8) прогону на политичкој, расној и религијској основи и 9) предузимању друге нечовечне радње.

Да би се могло радити о злочину против човечности ове делатности морају бити извршене под следећим условима: 1) мора постојати напад–напад постоји и када није употребљена оружана сила, али ако се он јавља у облику злостављања цивилног становништва или у поступцима којима се припремају овакве радње, 2) дела оптуженог морају бити део тог напада, 3) напад мора бити усмерен против цивилног становништва било које категорије, 4) напад мора бити распрострањен или систематски. Напад је распрострањен када је по својој природи опсежан или када је управљен против великог броја лица. Напад је систематски када се односи на организовану природу аката насиља при чему постоји мала вероватноћа да се то случајно догодило и 5) извршилац дела мора да зна (да је свестан) да његова дела улазе у оквир распрострањеног или систематског напада усмереног против цивилног становништва.

5. ЗЛОЧИН ПРОТИВ ЧОВЕЧНОСТИ У СТАТУТУ ТРИБУНАЛА ЗА РУАНДУ

Иста међународна кривична дела, као и Статут Хашког трибунала, са идентичним обележјима и карактеристикама познаје и Статут Међународног кривичног трибунала за Руанду. Резолуцијом Савета безбедности ОУН број 955 од 8. новембра 1994. године усвојен је Статут Међународног кривичног трибунала за Руанду.¹⁷

Овај Трибунал је надлежан за кажњавање лица која су одговорна за геноцид и друга тешка кршења међународног хуманитарног права која су извршена на подручју Руанде, као и њених грађана која су извршила таква дела на подручју суседних држава у току 1994. године. С обзиром на то да се према правној квалификацији Савета безбедности ОУН овде није радило о међународном оружаном сукобу, то овај Трибунал и није надлежан за кривично дело које се састоји у „тешком кршењу женевских конвенција из 1949. године“, као ни за „кршење закона и обичаја рата“.

Наиме, овај Статут (познат и као Статут трибунала за Руанду) познаје три врсте међународних кривичних дела. То су: 1) геноцид (чл. 2.), 2) злочин против човечности (чл. 3.) и 3) злочин који се састоји у тешком кршењу члана 3. женевских конвенција и Другог допунског протокола из 1977. године (чл. 4).

Учиниоцу ових кривичних дела од стране Трибунала се може изрећи само једна врста кривичне санкције, и то казна затвора која се може јавити у два облика и то као: 1) казна доживотног затвора и 2) казна затвора у временски одређеном трајању. При одмеравању казне учиниоцу међународног кривичног дела судско веће Трибунала за Руанду је обавезно да узме у обзир тежину извршеног кривичног дела (објективне околности) и лична својства оптуженог (субјективне околности). Уз казну се учиниоцу дела могу изрећи и две мере и то: 1) повраћај имовине њиховим правим власницима

¹⁷ Деган, Владимир – Ђуро. „Злочин геноцида пред међународним судиштем“, Зборник Правног факултета у Загребу, број 1-2/2008, 77-95.

(реституција) и 2) одузимање добити која је прибављена криминалном делатношћу.

„Злочин против човечности“ (или злочин против човечје породице) представља међународно кривично дело које је предвиђено у члану 3. Статута трибунала за Руанду. Код описа бића овог кривичног дела изричито је наведено да се његова радња може предузети само за време оружаног сукоба према цивилном становништву ако се састоји у: 1) убиству, 2) истребљењу, 3) заробљавању, 4) депортацији, 5) затварању, 6) мучењу, 7) силовању, 8) прогону на политичкој, расној и религијској основи и 9) предузимању друге нечовечне радње.

Да би се могло радити о злочину против човечности ове делатности морају бити извршене у следећим случајевима: 1) мора постојати напад – напад постоји и када није употребљена оружана сила, али се јавља у облику злостављања цивилног становништва или у поступцима којима се припремају овакве радње, 2) дела оптуженог морају бити део тог напада, 3) напад мора бити усмерен против цивилног становништва било које категорије, 4) напад мора бити распрострањен или систематски. Напад је распрострањен када је по својој природи опсежан или када је управљен против великог броја лица. Напад је систематски када се односи на организовану природу аката насиља при чему постоји мала вероватноћа да се то случајно догодило и 5) извршилац мора да зна да његова дела улазе у оквир распрострањеног или систематског напада усмереног против цивилног становништва.

6. ЗЛОЧИН ПРОТИВ ЧОВЕЧНОСТИ У РИМСКОМ СТАТУТУ

Римски Статут сталног Међународног кривичног суда¹⁸ усвојен на Дипломатској конференцији ОУН у Риму 17. јула 1998. године прописује да ће се пред овим судом водити кривични поступак, утврђивати кривична одговорност и изрицати кривична санкција лицима која су учинила најозбиљније злочине признате

¹⁸ Јовашевић, Драган. *Међународно кривично право*. Ниш 2011, 219-220.

од стране међународне заједнице као целине. У члану 5. овог Статута проглашена је надлежност суда за следећа међународна кривична дела: 1) злочин геноцида, 2) злочин против човечности, 3) ратне злочине и 4) злочин агресије.

Према члану 77. учиниоцу ових међународних кривичних дела суд може изрећи следеће казне: 1) затвор у одређеном трајању који не може да пређе максимум од 30 година, 2) доживотни затвор када је та казна оправдана екстремном тежином злочина и индивидуалним околностима везаним за учиниоца дела, 3) новчану казну према критеријуму који је одређен у Правилима доказивања и процедуре и 4) конфискацију прихода, власништва и добара који су директно или индиректно прибављени извршеним злочином.

У члану 7. Статута Међународног кривичног суда предвиђен је злочин против човечности. Римски Статут разликује ово кривично дело од дела геноцида иако у време када је оно било уведено у систем међународно правних инкриминација у делу теорије је било мишљења да су ова два појма садржински идентична. Злочин против човечности представља делатности извршене као део распрострањеног или систематичног напада¹⁹ упереног против било ког цивилног становништва.²⁰

У смислу овог кривичног дела, напад подразумева следеће радње извршења: 1) убиство, 2) уништавање, 3) поробљавање–вршење овлашћења која претпостављају власништво над неким лицем, 4) депортацију или намерно премештање становништва (протеривање)-насилно премештање становништва са подручја на коме законито борави, 5) затварање или друга строга лишавања слободе нарушавањем основних правила међународног права, 6) тортуру (мучење) – наношење физичког и психичког бола, патњи, nelaгодности лицу коме је одузета слобода, 7) силовања, сексуално

¹⁹ Сматра се да се овакав напад састоји у нападу у оквиру државне политике или остварења циљева неке друге организације. Тај напад не мора бити нужно и војне природе. Ово дело може бити извршено и за време рата и за време мира. Отуда следи да изоловани појединачни напади не долазе под удар ове инкриминације.

²⁰ Код овог злочина жртва није појединац, него целокупно човечанство.

ропство, насилне трудноће, изазивање стерилитета или било који други облик сексуалног угрожавања, 8) прогон било које групе или колектива по политичкој, верској, расној, националној, етничкој, културној или полној основи или друга поступања која су уопште недопуштена по међународном праву—овде се ради о одузимање међународно признатих права некој скупини, 9) изазивање нестанка лица (присилно нестајање лица)—свако одузимање слободе кретања које спроводи држава или нека друга организација, 10) злочин апартхејда—нечовечна поступања која су извршена у оквиру институционализованог режима и 11) остали нехумани поступци којима се намерно проузрокују тешке патње или озбиљно угрожавање физичког или менталног здравља.

ЗАКЉУЧАК

Међународно кривично право као систем правних прописа садржаних у актима међународне заједнице, али и у националном (интерном) кривичном законодавству појединих држава предвиђа кривичну одговорност и кажњивост за већи број међународних кривичних дела. То су дела којима се крше ратни закони и обичаји рата (међународно хуманитарно право) и којима се повређује или угрожава мир међу народима и безбедност човечанства. За ова дела прописане су најтеже врсте и мере казни које уопште познаје кривично законодавство данас. За учиниоце ових дела у одређеним случајевима примарна је надлежност међународних судских (наднационалних) органа као што су нпр. токијски и нирнбершки суд, Хашки трибунал, Трибунал за Руанду, Римски суд, мешовити интернационализовани судови итд. Код ових кривичних дела су у примени два изузетка од иначе стандардних института општег дела кривичног дела. То су: 1) кривична одговорност и кажњивост учинилаца ових кривичних дела уопште не може да застари и 2) код ових кривичних дела на учиниоце се под одређеним условима примењују одступања од субјективне одговорности засноване на кривици – командна одговорност политички и војно надређених лица и заједнички злочиначки подухват.

Међу међународним кривичним делима се по свом значају, природи и карактеру издваја злочин над злочинима. То је злочин против човечности. Ово дело чини лице које кршећи правила међународног права у оквиру ширег или систематског напада упорног против цивилног становништва нареди вршење или непосредно изврши следеће радње: убиство, стављање становништва или једног његовог дела у такве животне услове који воде њиховом потпуном или делимичном истребљењу, поробљавање, принудно пресељавање становништва, мучење, силовање, принуђавање на проституцију, присиљавање на трудноћу или стерилисање ради промене етничког састава становништва, прогањање или протеривање на политичкој, верској, расној, националној, етничкој, културној, полној или каквој другој основи, затварање или отмицу лица без давања информација о томе како би им се ускратила правна заштита, угњетавање расне групе или успостављање доминације једне такве групе над другом или друге сличне нехумане поступке којима се намерно проузрокују тешке патње или озбиљно угрожава здравље људи.

За ово дело које је управљено против цивилног становништва прописана је у Републици Србији казна затвора од најмање пет година или казна затвора од тридесет до четрдесет година. Најтеже казне за ово кривично дело прописују и кривична законодавства Хрватске и Босне и Херцеговине. И у међународном кривичном праву које познаје ово кривично дело за ово дело су такође прописане најтеже врсте и мере казни. С обзиром да се ради о новом кривичном делу у систему законских инкриминација које познаје тек новије законодавство с краја 20. века, на теорији и судској пракси је тежак, деликатан и одговоран задатак да разреши бројне дилеме и питања везана за правну квалификацију овог дела које је одређено веома сложенем, алтернативном диспозицијом како би се пронашли адекватни критеријуми за разграничење овог кривичног дела од њему сличних дела.

*Dragan Jovašević**

*Veljko Ikanović***

**CRIME AGAINST HUMANITY IN INTERNATIONAL AND
CRIMINAL LAW BOSNIA AND HERZEGOVINA**

***Abstract:** International criminal law as a system of legal regulations contained in the documents of the international community, and in national (internal) criminal legislation of some states provides criminal responsibility and punishment for a greater number of international criminal offences, also for the crime that stands out among the rest, the crime against humanity. These are offences that violate the laws and customs of war (international humanitarian law) which threatens peace and human security between nations. For the offenders in certain criminal cases, the primary jurisdiction is the jurisdiction of the international court (above-national) authorities. It is this paper author speaks exactly about the concept of and characteristics of the criminal offense: crime against humanity, from the theoretical and practical aspects of international and national criminal law of Serbia, Croatia and Bosnia and Herzegovina.*

***Key words:** international criminal law, crime, humanity.*

* Dragan Jovašević, Ph.D., Faculty of Law of the University of Niš.

** Veljko Ikanović, Ph.D., Judge of the Supreme court of Republika Srpska

ЛИТЕРАТУРА

- Касезе, Антонио. Међународно кривично право. Београд 2005.
- Деган, Владимир–Ђуро и Павишић, Берислав. Међународно казнено право. Загреб 2005.
- Деган, Владимир–Ђуро. „Злочин геноцида пред међународним судиштима”, Зборник Правног факултета у Загребу, Загреб број 1-2, 2008.
- Ђорђевић, Ђорђе. Кривично право, Посебни део. Београд 2009.
- Ђурђић, Војислав и Јовашевић, Драган. Међународно кривично право. Београд 2003.
- Ђурђић, Војислав и Јовашевић, Драган. Кривично право, Посебни део. Београд 2010.
- Јовашевић, Драган. Коментар Кривичног закона СР Југославије. Београд 2002.
- Јовашевић, Драган. Међународна кривична дела – одговорност и кажњивост. Правни факултет, Ниш 2010.
- Јовашевић, Драган. Лексикон кривичног права. Службени гласник, Београд 2011.
- Јовашевић, Драган. Међународно кривично право. Правни факултет, Ниш 2011.
- Лазаревић, Љубиша, Вучковић, Бранко и Вучковић, Весна. Коментар Кривичног законика Црне Горе. Цетиње 2004.
- НОирнбершка пресуда, Београд 1948.
- Пајић, Зоран. "Злочин против човечности – проблем међународне одговорности", *Југословенска ревија за међународно право*, Београд број 2-3, 1986.
- Пајић, Зоран. "Међународна одговорност за злочин против човјечности у свјетлу нирибершких начела и савремених схватања" Годишњак Правног факултета у Сарајеву, Сарајево 1986.
- Павишић, Берислав, Грозданић, Велинка, Веић, Петар. Коментар Казненог закона. Народне новине, Загреб 2007.
- Петровић, Борислав, Бисић, Мустафа, Перић, Велимир. Међународно казнено судовање. Привредна штампа, Сарајево 2011.

Драган Јовашевић и Вељко Икановић

ЗЛОЧИН ПРОТИВ ЧОВЕЧНОСТИ У МЕЂУНАРОДНОМ И КРИВИЧНОМ ...

- Петровић, Борислав и Јовашевић, Драган. Кривично (казнено) право, Посебни дио. Правни факултет, Сарајево 2006.
- Петровић, Борислав и Јовашевић, Драган. Међународно кривично право. Правни факултет, Сарајево 2011.
- Прљета, Љубомир. Злочин против човечности и међународног права. Службени лист, Београд 1992.
- Радуловић, Драго. Међународно кривично право. Културно просветна заједница, Подгорица 1999.
- Турковић, Ксенија. et al. Коментар Казненог закона. Народне новине, Загреб 2013.

